

ПРИМЉЕНО	09.10.2014
Орг. јед.	Б. О. П. ПРИРОДНО-МАТЕМАТИЧКИ ФАКУЛТЕТ
02	960/2
—	—

Institut softwar
08.10.2014
M. M. M. M. M.

**НАСТАВНО – НАУЧНОМ ВЕЋУ ПРИРОДНО – МАТЕМАТИЧКОГ ФАКУЛТЕТА
У КРАГУЈЕВЦУ**

Предмет: Извештај комисије за оцену и одбрану докторске дисертације кандидата Владимира Марковића.

Одлуком наставно-научног већа Природно-математичког факултета Универзитета у Крагујевцу, број 850/VIII-1, одржаној дана 26.06.2014. године, одређени смо за чланове комисије за оцену и одбрану докторске дисертације под насловом

**ДОПРИНОС ЕФЕКТИВНОЈ ДОЗИ ОД БЕТА И ГАМА ЗРАЧЕЊА РАДОНОВИХ И
ТОРОНОВИХ ПОТОМАКА**

кандидата Владимира Марковића, асистента на Природно-математичком факултету у Крагујевцу. Након прегледа докторске дисертације, а у складу са Статутом Факултета, чл. 51, и Статутом Универзитета, чл. 48, подносимо Наставно-научном већу Природно-математичког факултета следећи

ИЗВЕШТАЈ

о урађеној докторској дисертацији кандидата Владимира Марковића.

Докторска дисертација кандидата Владимира Марковића изложена је на 139 страна, а у оквиру текста приказано је 35 слика, 36 табела и укупно је цитирано 104 библиографских јединица.

Поднети рад се састоји из два дела, ОПШТА РАЗМАТРАЊА и ТЕОРИЈСКИ ДЕО РАДА И РЕЗУЛТАТИ. У првом делу су приказана општа разматрања из области задате теме и монографског је карактера без оригиналног научног доприноса. Други део рада представља оригинални научни допринос кандидата на задатој теми.

Преглед садржаја урађене дисертације

Део ОПШТА РАЗМАТРАЊА је монографског карактера, даје преглед стања у овој области и нема оригиналног научног доприноса. Састоји се од првих четири глава у којима је описана методологија рада и дати су појмови за разумевање рада.

У првој глави, под називом „*Опште карактеристике радона, торона и њихово понашање у просторијама*“, приказане су карактеристике радионуклида од интереса за овај рад, који су одговорни за излагање људи. Представљене су физичко хемијске особине радона, торона и њихових потомака, а посебно су описане радијационе особине ових изотопа. У наставку је приказан Јакобијев модел. Дате су параметарске једначине овог модела и уведена је тримодална расподела аеросола по величини. Јакобијев модел је проширен на тримодалну расподелу и приказане су најбоље процењене вредности параметара Јакобијевог модела. Такође су набројане физичке величине и дате њихове дефиниције, а које су неопходне за описивање и разумевање проблематике везане за излагање радоновим и тороновим потомцима.

У другој глави, под називом „*Дозиметријски модел људског респираторног тракта и активности радонових и торонових потомака у респираторном тракту*“ детаљно је описан дозиметријски модел представљен у ICRP66 публикацији, а који представља упрошћен модел људских плућа и служи у дозиметријске сврхе. Такође је у овој глави је приказана методологија прорачуна депонованих активности у плућима и представљен софтвер LUNGDOSE. Овај софтвер омогућава израчунавање депонованих активности и користи препоруке ICRP66 публикације.

Трећа глава, под називом „*ORNL математички модел људског организма – математички фантом*“, представља математички модел читавог људског организма у коме су дефинисани појединачни органи математичким релацијама. Овај модел служи у дозиметријске сврхе и омогућава прорачун доза у свим органима људског организма.

Четврта глава, под називом „*Софтвери за симулацију транспорта зрачења кроз материју*“ детаљно описује софтвере PENELOPE и MCNP. Њихова улога је у симулацији проласка бета и гама зрачења кроз материју и израчунавању губитака енергије при сударима и интеракцијама у материји. Улога ових софтвера и њихов начин рада је описан детаљно.

Други део дисертације под називом ТЕОРИЈСКИ ДЕО РАДА И РЕЗУЛТАТИ представља оригинални научни допринос аутора. Резултати научног истраживања су приказани у главама 5 – 9.

У Петој глави под називом „*Одређивање параметара Јакобијевог модела Брауновим кретањем*“ аутор је полазећи од основних концепта кретања атома и молекула у гасу представио софтвер на основу кога се могу одредити параметри Јакобијевог модела. Ради се о Монте Карло симулацији чији механизам је детаљно описан и представљен у овом делу рада, као и резултати који представљају оригинални научни допринос. Из овог дела дисертације проистекла је публикација:

N. Stevanovic, V. Markovic, V. Urosevic and D. Nikezic **Determination of parameters of Jacobi room model using the Brownian motion model** Health Physics, 96(1): 48-54, 2009.

У шестој глави ове дисертације под називом „*Апсорбоване фракције електрона и бета зрачења у осетљивим слојевима људског респираторног тракта*“ су прорачунате апсорбоване фракције у осетљивим регионима људског респираторног тракта. За прорачун DCF-а апсорбоване фракције су одређене коришћењем PENELOPE софтвера. Апсорбоване фракције у осетљивим слојевима су претходно биле рачунате и приказане у оквиру ICRP 66 извештаја. Ове вредности су кориговане побољшањима теоријског модела и користећи методе које дају тачније резултате и реалније описују транспорт зрачења у осетљивим слојевима. Користећи добијене вредности апсорбованих фракција одређене су дозе у осетљивим слојевима људског респираторног тракта. Из овог дела дисертације проистекле су публикације:

V. Markovic, N. Stevanovic and D. Nikezic **Absorbed fractions for electrons and beta particles in sensitive regions of human respiratory tract** Radiation and Environmental Biophysics. 47: 139-145, 2008.

D. Krstic, V.M. Markovic, D. Nikezic and D. Vucic **Absorbed fractions in sensitive regions of human respiratory tract calculated by mcnp5/x software for electrons and beta particles due to radon progeny.** Romanian Journal of Physics 58: S164–S171, 2013.

У глави седам ове дисертације под називом „*Дозе од бета зрачења $^{222}\text{Rn}/^{220}\text{Rn}$ потомака у осетљивим слојевима људских плућа и дозни конверзиони фактори*“ су одређене дозе од бета зрачења у осетљивим слојевима људских плућа од стране депонованих активности у слоју мукуса и цилија. Прорачун је вршен за осетљиве слојеве

бронхијалног и бронхиоларног региона у коме се налазе базалне и секреторне ћелије које су идентификоване као радиоосетљиве. Такође је извршена анализа зависности дозног конверзионог фактора у односу на параметре из околине. Из овог дела дисертације проистекла је публикација:

V.M. Markovic, N. Stevanovic, D. Nikezic **Doses from beta radiation in sensitive layers of human lung and dose conversion factors due to $^{222}\text{Rn}/^{220}\text{Rn}$ progeny** Radiat Environ Biophys, 50(3): 431-440, 2011.

У глави осам ове дисертације под називом „*Дозе у људским органима услед бета и гама зрачења радонових и торонових потомака наталожених у људским плућима*„ су рачунати дозни конверзиони фактори у свим главним органима и ткиву остатка људског организма. DCF је рачунат за краткоживеће радонове и торонове потомке који су бета и гама активни и налазе се депоновани у плућима. ORNL математички фантом је служио као модел за симулацију MCNP-4B софтвером. За извор зрачења су узета плућа у којима су депоновани ^{214}Pb и ^{214}Bi . У овој глави, прорачунате су вредности доза и DCF-а и табеларно приказане. Такође је извршена анализа осетљивости ICRP66 модела на улазне параметре. Улазни параметри овог модела су варирани у могућим опсезима, где су остали параметри држани константим и једнаким најбоље процењеним вредностима. На тај начин се одређују могуће вредности DCF-а у зависности од параметра који се варира. Ово поглавље садржи оргинални научни допринос кандидата, који је резултовао публикацијама:

V.M. Markovic, D. Krstic, D. Nikezic **Gamma and beta doses in human organs due to radon progeny in human lung** Radiation Protection Dosimetry, 135(3): 197 - 202, 2009.

D. Nikezic, V.M. Markovic, D. Krstic and P.K.N. Yu **Doses in human organs due to alpha, beta and gamma radiations emitted by thoron progeny in the lung** Radiation Protection Dosimetry, 141(4): 428-431, 2010.

У глави девет ове дисертације под називом „*Дозе радонових потомака као извора спољашњег бета и гама зрачења*“ је извршена процена излагања услед спољашњег озрачивања од гама и бета зрачења радонових потомака распоређених у атмосфери затворених просторија. ORNL математички модел људског организма је смештен у средини просторије у којој се налази активност радонових потомака која одговара јединичном излагању. MCNP софтвером дозе бета и гама зрачења су одређене у свим

главним органима и ткиву остатка људског организма. Научни допринос аутора који је проистекао из ове главе дисертације је објављен у раду:

V.M. Markovic, D. Krstic, D. Nikezic, N. Stevanovic **Doses from radon progeny as a source of external beta and gamma radiation** Radiat Environ Biophys, 51: 391–397, 2012.

Значај и допринос докторске дисертације са становишта актуелног стања у одређеној научној области

Предмет ове дисертације је прорачун доза зрачења радонових и торонових потомака који су бета и гама емитери.

Дозиметрија радонових и торонових потомака је актуелна и веома битна тема с обзиром да су радон и његови потомци после дуванског дима други узрочник настанка канцера плућа код људи. Притом је у дозиметрији акценат стављен на алфа емитере од којих је доза у ткивима и органима највећа. У овом раду су одређиване дозе бета и гама зрачења и квантификован је њихов допринос укупној дози, што представља оригинални научни допринос кандидата. У обзир је узето унутрашње и спољашње излагање које није присутно код алфа емитера, осим у случају излагања коже људи. Показано је да је допринос ефективної дози у плућима износи око 2-3%, с тим што се мора водити рачуна да је излагање алфа зрачењу већином локализовано на плућа, док се дозе од бета и гама зрачења дистрибуирају по читавом организму. Појединачна ткива и органи примају знатно већу дозу од бета и гама зрачења, у поређењу са алфа зрачењем.

Како би се квантификовале дозе зрачења, предходно су развијени теоријски модели понашања радона и торона у затвореним просторијама, на основу којих се могу одредити концентрације радонових и торонових потомака, што је такође научни допринос кандидата.

Оцена да је урађена докторска дисертација резултат оригиналног научног рада кандидата у одговарајућој научној области

На основу актуелног стања из области дозиметрије радонових и торонових потомака и моделовања њиховог понашања, Комисија закључује да рад кандидата Владимира Марковића садржи оригиналне научне резултате који нису били предмет ниједног објављеног истраживања.

Преглед остварених резултата рада кандидата у одређеној научној области

Кандидат Владимир Марковић се бави исраживањем из области радијационе физике од 2005 године, о чему сведоче објављени радови: три поглавља у књизи, једно категорије M12 и два категорије M14, један рад у категорији M21, девет радова у категорији M22, четри рада у категорији M23, као и низ саопштења на домаћим и иностраним конференцијама у целини и изводу.

Оцена о испуњености обима и квалитета у односу на пријављену тему

Предати рад „Допринос ефективној дози од бета и гама зрачења радонових и торонових потомака“ кандидата Владимира Марковића испуњава постављене захтеве теме докторске дисертације и по обму и по квалитету.

Научни резултати докторске дисертације

Комисија истиче да је из области докторске дисертације кандидат Владимир Марковић публиковао седам радова у часописима са листе цитираних часописа (SCI), као и да је аутор два поглавља монографије познатог светског издавача:

Радови у часописима са SCI листе:

1. V. Markovic, N. Stevanovic and D. Nikezic **Absorbed fractions for electrons and beta particles in sensitive regions of human respiratory tract** Radiation and Environmental Biophysics. 47: 139-145, 2008
ISSN:0301-634X, IF=1.787 (M22)
2. N. Stevanovic V. Markovic, V. Urosevic and D. Nikezic **Determination of parameters of Jacobi room model using the Brownian motion model** Health Physics, 96(1): 48-54, 2009
ISSN: 0017-9078, IF=0.917 (M22)
3. V.M. Markovic, D. Krstic, D. Nikezic. **Gamma and beta doses in human organs due to radon progeny in human lung.** Radiation Protection Dosimetry, 135(3): 197 - 202, 2009
ISSN: 0144-8420, IF=0.951 (M22)

4. D. Nikezic, V.M. Markovic, D. Krstic and P.K.N. Yu **Doses in human organs due to alpha, beta and gamma radiations emitted by thoron progeny in the lung.** Radiation Protection Dosimetry, 141(4): 428-431, 2010

ISSN: 0144-8420, **IF=0.966** (M22)

5. V.M. Markovic, N. Stevanovic, D. Nikezic **Doses from beta radiation in sensitive layers of human lung and dose conversion factors due to $^{222}\text{Rn}/^{220}\text{Rn}$ progeny,** Radiat. Environ. Biophys, 50(3): 431-440, 2011

ISSN: 0301-634X, **IF=2.04** (M22)

6. V.M. Markovic, D. Krstic, D. Nikezic, N. Stevanovic **Doses from radon progeny as a source of external beta and gamma radiation.** Radiat Environ Biophys, 51: 391–397, 2012

ISSN: 0301-634X, **IF= 2.04** (M22)

7. D. Krstic, V.M. Markovic, D. Nikezic and D. Vucic **Absorbed fractions in sensitive regions of human respiratory tract calculated by mcnp5/x software for electrons and beta particles due to radon progeny** Romanian Journal of Physics 58: S164–S171, 2013

ISSN: 1221-146X, **IF=0.526** (M23)

Поглавља монографије познатог светског издавача:

1. V. Markovic, N. Stevanovic, D. Krstic and D. Nikezic **Beta and gamma dose assessment due to radon short lived progeny.** *Handbook of Radon: Properties, Applications and Health*, *Editors: Zachary Li and Christopher Feng* Nova Publishers

ISBN: 978-1-62100-177-5, pp. 63-100, 2011

2. D. Nikezic, V.M. Markovic, N. Stevanovic, V. Urosevic, B. Milenkovic and J. Stajic **Radon diffusion through the medium.** *Handbook of Radon: Properties, Applications and Health*, *Editors: Zachary Li and Christopher Feng* Nova Publishers

ISBN: 978-1-62100-177-5, pp.311-334, 2011

Применљивост и корисност резултата у теорији и пракси

Резултати у овој дисертацији могу наћи примену у дозиметрији радонових и торонових потомака, али и пре свега за процене ризика настанка канцерних обољења у ткивима и органима људског организма. Даљим студијама на основу резултата ове дисертације могу проценити укупне дозе алфа, бета и гама зрачења у појединачним органима и проценити ризике настанка канцерних обољења. Такође резултати ове дисертације се могу употребити и у радиоекологији и на основу развијеног модела у овој дисертацији проценити како вентилација може утицати на концентрације радионуклида у атмосфери амбијенталних простора.

Начин презентирања резултата научној јавности

Резултати до којих је кандидат дошао представљени су научној јавности кроз седам публикационих радова у часописима, категорије М22 и М23 као и у два поглавља монографије познатог светског издавача, категорије М12 и М14.

После детаљног прегледа докторске дисертације, као и на основу свега што је констатовано и написано у овом извештају, Комисија доноси следећи

З А К Љ У Ч А К

Комисија сматра да приложени текст докторске дисертације кандидата Владимира Марковића под називом “Допринос ефективној дози од бета и гама зрачења радонових и торонових потомака” у потпуности испуњава циљеве постављене у теми коју је прихватило Наставно-научно веће Природно-математичког факултета у Крагујевцу. Комисија, истиче да је поднети текст самосталан рад кандидата и да постоје нови и оригинални резултати. На основу анализе научних радова Владимира Марковића може се закључити да је испољио запажену научну активност, и смисао за анализу и решавање научних проблема из области радијационе физике. Системски приступ и свестрана анализа указују да је кандидат овладао научном облашћу под коју потпада тема докторске дисертације и да поседује одговарајућу специфичну стручност и оспособљеност. Ова дисертација представља

значајан допринос физици, и по квалитету, обиму и оствареним резултатима задовољава законске и друге специфичне услове одређене за израду докторске дисертације.

У Крагујевцу

02.10.2014. године

Чланови комисије:

др Драгослав Никезић, редовни професор,
Природно-математички факултет,
Универзитет у Крагујевцу
Ужа научна област: Радијациона физика

др Оливера Цирај Бјелац, ванредни професор,
Електротехнички факултет,
Универзитет у Београду
Ужа научна област: Нуклеарна техника

др Драгана Крстић, доцент,
Природно-математички факултет,
Универзитет у Крагујевцу
Ужа научна област: Радијациона физика

др Ненад Стевановић, доцент,
Природно-математички факултет,
Универзитет у Крагујевцу
Ужа научна област: Радијациона физика

